

A megélt szenvedés triptichonja

Ughy Szabina *Külső protézis* című kötetéről

Ughy Szabina első verseskötete többet tartalmaz annál, mint azt a körülbelül hatvanoldalas terjedelem első ránézésre sugallja – igaz, a színvonal sosem terjedelem függvénye. Amiért a *Külső protézis* című kötet fokozott érdeklődésre számíthat, az nem más, mint a legfiatalabb költőgenerációra viszonylag kevésbé jellemző módon, mondhatni extrém mértékben hiteles beszédmód a megélt szenvedésről.

A kötet első, *Ködfelszakadás* című ciklusa csupán afféle felvezetés. E versek egy elsőkötetes, fiatal költőné szinte kötelezően megírandó tapasztalatait rögzítik a szerelmi csalódásról, az én-keresésről, a világból való, kissé tán még kamaszos kiábrándultságról. Miként azt a ciklus címe is sugallja, talán ez az a fázis, mikor a lírai beszélő szeme elől végre eloszlik a köd, és onnantól kezdve nem csupán önmagát, de az őt körülvevő világot is képes lesz autentikusabban látni.

*A szembejövő arcok tekintete nem enged el
megfordul és mellém lép, lépését a lépésemhez igazítja,
végül megszólít, mintha valahol egyszer már, de nem biztos.
Ragaszkodunk ezekhez a játékokhoz, mint a régi hibákhoz,
akárha nem rajtunk múlna ez sem, rossz szokás,
így szoktuk meg, például, hogy neveket ad nekem,
én meg egyikre sem hallgatok.*

– olvashatjuk a ciklus egyik, a *Rossz szokás* című kulcsversét. A később egyre szétáradó nyomasztó alaphangulatot már a kötet első ciklusa is megelőzi, pedig itt még „csupán” a szeretett férfiban való csalódásról (általában az emberi kapcsolatokban való csalódásról?), a mindentől való elidegenedésről, s talán a világba vetett bizalom teljes megrendüléséről van szó. A beszélő talán itt kezd el felnőtté válni, mégpedig azáltal, hogy feladni látszik addigi ideáljait, mindezt pedig részben a szerelmi csalódás, részben egy magasabb szintű, általános csalódottság implikálja.

A második, *Bomlási sorok* címre keresztelt versciklus címe egy kémiai folyamatra utal, melynek során a radioaktív elemek újabb és újabb anyagokra bomlanak. E ciklus alapélménye már folyamatosan lappangó, néven még nem nevezett súlyos betegség, az életért való folyamatos küzdelem előszobája. Implicit módon már megjelenik a kórház, mint helyszín, a kórházi váróterem itt még egy vasúti váróteremmel folyik egybe, ám ez még nem a diagnózis, s nem is a kezelés / gyógyulás fázisa, csupán egyfajta várakozás, melyben ugyanakkor a költői beszélő már érzi: nem kevesebbel, mint a halállal, az életben maradásért való küzdelemmel kell nemsokára szembenéznie. Talán ez az a tapasztalat, mely a *Külső protézis* című kötet verseit különösen erőssé, hitelessé teszi, s ez az a pont, ahol Ughy Szabina költészete valamilyen módon elszakad a nemzedéktársai által képviselt lírai irányvonalától, és a történések egyszer csak meglepő és aggasztó fordulatot vesznek.

*Bizonyos éjszakákon egy idegen szobában ébred,
ahol nem lehet kivenni a fényekből és a zajokból,
milyen emlékekben kéne otthon éreznie magát.
Egy sötét szájban darálódik a változás nyelvtana.*

– szól a ciklus végéről a mindössze négysoros, *Alakváltozatok* címet viselő vers. A helyszín, mint ahogy maga a világ, s immár talán maga az emberi test is a saját határaival, bizonytalan. A beszélő talán már nem is csupán valamely konkrétan néven nevezhető helyszínen jár, sokkal inkább élet és halál köztes terében, de legalábbis ahhoz meglehetősen közel, ahol már semmilyen definíciónak nincs értelme. Ha még nem is magában a halálban, de talán a testi-lelki szenvedésben történő alámerülés tapasztalatáról számolnak be a második ciklus utolsó, *A kiszorított víz súlya* című versének zárósortai:

*„Felhőtlen ég, kétféle kéken oldódik a test,
mintha kezéd tartana, nem hallani mást,
csak a vér surrogását a szívhez közel.
Ha elfelejteném kérni, merülök,
amint nem érdekel, emelni kezd.*

E sorokkal lép át a beszélő lírai triptichonjának harmadik, immár legnyomasztóbb és legkomolyabb fázisába, a kötet címéül is szolgáló *Külső protézis* című, záró versciklusba. Itt már a betegség, mint olyan, többé-kevésbé explicit módon ábrázolásra kerül, a versek

többségének kulcshelyszíne egyértelműen a kórház, ritkábban az otthon, ám ott is mindig jelen van a test leépülésének folyamatosan a sorok között lappangó, szinte feldolgozhatatlan élménye. A költői beszélő az utolsó ciklus tíz versében már kimondottan az életben maradásért küzd, ám ami erőssé és hitelessé teszi e szövegeket, az nem valamiféle szabadjára engedett naturalizmus vagy túlzásokba eső pátosz. Ellenkezőleg: sokkal inkább egy kellően visszafogott versalkotási technika, mellyel a beszélő csak annyit mond el, annyit mutat meg mindenből, amennyi feltétlenül szükséges. E visszafogottságra szolgálhat eminens példaként a *Távoli részletek* 2. címet viselő szöveg négy sora:

*Mint egy csatlakozó nélküli, gömbölyű villanykörte,
forrón lüktet, két tenyerembe fér csak.
Fürdés után a térdem alatt sokáig tapogatom
a dudort, csak anyu észre ne vegye.*

A betegséggel és annak minden súlyával való szembesülés után következik a kórházi kezelés fázisa, a fizikális fájdalmak stációja, ahol a beszélő immár valóban az élet és halál közötti senkiföldjén találja magát, ahová már senki nem kíséri el, és ahol már kérdéseket feltenni is felesleges. Hiszen az ember sosem kaphat választ arra, miért éppen ő, a betegség, a fizikális szenvedés nem válogat, életkorra és élethelyzetre való tekintet nélkül támad. A ciklus közepén elhelyezkedő, *Altatás* című vers által a beszélő talán a legközelebb jár a halálhoz, hiszen maga sem tudhatja, az altatásból még felébred-e, a műtét sikerül-e, egyáltalán, van-e még kiút abból a térből, ahová akarata ellenére alámerülni kényszerült. Talán e rövid vers a kötet egyik csúcspontjának is tekinthető, hiszen ez mutat meg a legtöbbet abból, amit a beszélő meg kíván jeleníteni az emberi élet törékenységből, az odaát végzetes közelségből:

*A hat óra altatásban
lehetett volna egy perc,
egy év vagy halál is.
Nem volt benne senki,
nem volt benne hiány,
legfeljebb átlátszó szavak,
vékonyak, mint a penge.
Annak a maradéka,
ami valaha a miénk volt,*

*finom, de határozott
nyomással merül el bennünk.*

A mesterséges, műtéti altatás talán a halálhoz legközelebb eső *hely*, ahová ember a tényleges meghalás nélkül eljuthat, ugyanakkor a visszatérésre egyáltalán nincs garancia. Ez az a létállapot, ahol mesterségesen generált költői léhelyzeteknek, szereplírának helye nincs, csupán a végzetes igazmondásnak. A *Külső protézis* című ciklus versei pedig mindenképpen az igazat mondják a mindenkori olvasónak – elég, ha csupán rájuk pillant. E tíz rövid szöveg egy eszelős küzdelem krónikájaként szólal meg, s még ha olybá is tűnik, a folyamat végül gyógyulással ér véget, tehát a beszélő sikerrel vette fel a küzdelmet az elmúlással, a kötet zárata ettől még korántsem nevezhető optimistának, nem zárja le a harcot és int megnyugvásra.

*„Megdörzsölöm szivaccsal a heget,
hátha leázik, mint a rágós tetkók a Balatonban.
De a rák tetoválása nem kopik.
A test nem felejt.
Fejem a kád kávéjának döntöm,
a párába rajzolom üzenetem Istennek.”*

E sorokkal zárul a kötet utolsó, *Pára* című verse. Hiába a gyógyulás – vagy legalábbis a tünetmentesség – a szenvedéseket sem a test, sem a lélek nem felejt el. A műtéti hegek stigmatként ott maradnak az emberen / emberben, arra készítve, hogy gondolja át, értékelje újra egész létezését. Ughy Szabina kötetének beszélője a folyamat végére már korántsem az, aki a kezdeti versekben megszólalt – a megélt szenvedés minden várakozását felülírta, más emberré tette, s talán egyúttal felnőtté is avatta. Hogy mi is az az üzenet, melyet a lírai szubjektum a párába rajzol Istennek, persze nem kerül kimondásra. Talán köszönetnyilvánítás azért, hogy még egy esélyt kaphatott az életre, talán valamiféle továbbra is értetlenkedő kérdés: *„miért pont engem, Uram, és mi volt mindezzel a célod?”*. A kötetet pont ez a kérdésszerű zárlat, a lezáratlanság és a választalanság teszi erőssé – mi, olvasók már nem követhetjük a beszélőt, azonban nincs garantálva, hogy a folyamat tényleg pozitív véget ért volna. E bizonytalanság pedig további súlyokat helyez mind a megnyilatkozó lírikusra, mind pedig az olvasóra.

Ami Ughy Szabina lírai nyelvhasználatát illeti, elsősorban talán a minimalista jelzővel lehetne illetni. Versei többsége nem tölt teli még egy kötetoldalt sem, a szövegek csupán annyi szót használnak, amennyi feltétlenül szükséges – ez pedig, úgy vélem, jó értelemben vett minimalizmus. Poétikája ennek ellenére kevésbé szó-poétika, mint inkább mondat-poétika, a nagyobb szintaktikai szerkezetek, a gyakran előforduló, viszonylag hosszú verssorok, összetett mondatok határozottabb jelentésképző egységei a szövegeknek, mint pusztán az egyes szavak. A kötet versei drámai monológokra / belső monológokra emlékeztetnek, közelítve az előbeszéd regiszteréhez, mely ugyancsak olyan tényező, amely hitelességet, átélhetőséget kölcsönöz a szövegeknek.

S ha már szó esett a kötet erényeiről, pár szóval talán egyes hibáit, esetlenségeit is megemlíthetjük. A három ciklus, a *Ködfelszakadás*, a *Bomlási sorok* és a *Külső protézis* ugyan professzionális módon megszerkesztve hoznak létre egy lírai triptichont, a kezdet és a végső állomás közötti átmenetek gördülékenyen fel vannak építve, a lírai intenció teljesen világos az olvasó előtt. Ugyanakkor azt kell, hogy mondjam, a *Külső protézis* című záró ciklus tíz verse önmagában is sokkal magasabb költői színvonalat képvisel, mint a két első blokk versei együttvéve, ez pedig a szövegek nem egészen arányos eloszlásához vezet a kötetben belül. A legerősebb szövegek csak késleltetve, a kötet végén jelennek meg, mintha szerkezetéből kifolyólag a könyv túl sokáig húzná az időt, s a szenvedés őszinte, kendőzetlen naplójegyzeteit a végén, kissé talán hirtelen zúdítaná rá olvasójára. Arról persze szó sincs, hogy az első két ciklus versei éretlen szövegek lennének, sokkal inkább arról, hogy míg azok többségükben igen jó színvonalon megírt, ám nem kiemelkedő munkák, addig az utolsó ciklus versei színvonalukat és megszólalásmódjukat tekintve kiemelkednek a legifjabb kortárs magyar líra hangjai közül, s emiatt kissé zárványszerűen helyezkednek el saját kontextusukon, a kötetben belül is.

A fentieket összegezve úgy gondolom, Ughy Szabina első kötete minden esetleges hibája, apró esetlensége ellenére a legfiatalabb költőgeneráció lírájának egyik kiemelkedő megnyilvánulása, habár mint minden első kötetben, itt is megtalálhatók bizonyos buktatók, főként inkább a szerkesztés és az arányok, a kötetstruktúra, semmint az egyes szövegek terén. Ugyanakkor az utolsó versek talán már most, a fiatal szerző első önálló verseskönyvében is megelőlegezni látszanak egy később esetleg jelentékkennyé váló költészetet, mely akár már a szerző majdani második kötetében is kibontakozhat.

(*Orpheusz Kiadó, Budapest, 2011, 60 oldal, 1575 Ft*)

